

HANS EGEDE OG TROMMEDANSERNE

Af Niels Højlund

For nogle år siden skrev forfatteren Knud Holst nogle kronikker i *Aktuelt* om grønlanders kultursituation set med danske øjne. I en af disse artikler hedder det bl. a. : „Det er underligt, at man aldrig hører det unge Grønland manifestere sig kulturelt. Hvorfor findes der ingen moderne grønlandsk kunst? Det er i orden med benskæret og hele den oplussende folkløse-industri. Det er i værste fald god pop. I bedste naturligvis glimrende overleveret tradition. Men det er uhyggeligt, at grønlanderen således har delt sig midt over – i en moderne dansk udgave, der ikke har nogen bevidsthed om sig selv – og i en folkloristisk der morer sig med at afsætte sin fortid som husflid.“ Et andet sted fortæller Knud Holst om en grønlandsk ven, der pludselig, siddende på et værelse i Jylland, begyndte at grave sig ned i hele sit grønlandske kompleks. „Hans dilemma var den dualisme, der opstår i mangen grønlander – på den ene side ville han underbygge og understrege sin følelsesmæssige binding til det gamle Grønland, der jo også var barndommens, og på den anden side ville han for alt i verden og i alle måder være en moderne dansker. Det interessante ved sagen var hans reaktion på dette ofte anstrengende dilemma: det måtte beskrives for at overvindes. Det var bogstaveligt begyndelsen til en moderne grønlandsk litteratur. Men det gik ikke så heldigt, at han kom til at indlede nogen ny grønlandsk roman – han vendte utålmodigt hjem efter 10 år i dansk kommunal tjeneste, og hjemme brændte problemet sammen. Han døde.“

Så vidt en klarsynet dansk iagttager i midten af tresserne – forøvrigt en af de meget få danske kunstnere, der har beskæftiget sig alvorligt med det grønlandske menneskes kultursituation. Hvorfor blev han så hurtigt træt? Hvorfor er der ikke nogen, som har taget tråden op?

Nu er vi i begyndelsen af 70-erne. Dilemmaet er det samme, og en grønlandsk selvbesindelse i form af en moderne grønlandsk kunst spejder man stadig forgæves efter også i forbindelse med 250-årsdagen for Hans Egedes ankomst. Nationale mindedage er i almindelighed en pestilens, officielle personers latterlige trasken rundt om den kalkede grav, og det hvad enten man befinder sig i Danmark eller i Grønland. For

så vidt var Hans Egede-jubilæet altså en ganske ligegyldig affære, et skuespil – og til glæde for hvem?

Alligevel bør jubilæet huskes. Foran mig på bordet ligger tre indlæg i dagens anledning fra det godthåbske lokalblad 'Sermitsiak'. I deres vidt forskellige karakter spænder de sandsynligvis over hele spektret af grønlandske følelser i anledning af Egede-festivitasen. Tillad mig at bruge dem, ikke i den rækkefølge hvori de fremkom i bladet, men ordnet efter det for så vidt ganske uvedkommende kriterium: forfatterens alder. Derved bliver vi nemlig i stand til at overskue tre generationers vurdering, et halvt århundredes udvikling i grønlandsk selvbevidsthed, og således betragtet giver disse indlæg måske grund til en vis optimisme på det unge Grønlands vegne.

Først et læserbrev fra den forhenværende radiofonichef Frederik Nielsen. Under overskriften „Miskendt jubilar“ protesterer han mod visse af sine landsmænds forsøg på at klandre Hans Egede for at have udryddet gamle eskimoiske skikke, specielt trommedansen. Ganske vist, siger Frederik Nielsen, må man indrømme, at Hans Egede ikke kunne godtage hedenske skikke. De stred efter Hans Egedes opfattelse imod kristendommens ide og væsen, og Hans Egede var jo netop „rejist op for at forkynde kristendommen og ikke for at opretholde en kultur, hvis existens han og hans samtid intet anede om.“ I stedet for at dadle HE burde man ifølge Frederik Nielsen rose ham for at have nedskrevet så meget om eskimoernes skikke, at dette stadig kan være vor hovedkilde til viden om den egentlige grønlandske kultur. „Det kan da godt være, at Hans Egedes modstand mod de hedenske skikke har været med til at udrydde trommedansen i Vestgrønland, men man kunne jo også forestille sig, at andre forhold har gjort sig gældende, f. ex. den eskimoiske kulturs nedgangsperiode. Kulturer har det jo med at gå op og ned,“ slutter den gamle grønlandske kulturhøvding sit defensorat for en historisk nøgtern forståelse af Hans Egedes virke.

Det andet indlæg jeg vil nævne stammer egentlig fra dagbladet Information, men bringes i fuldt omfang som citat i Sermitsiak d. 6. august. Information bringer en begejstret skildring af de grønlandske trommedanseres optræden på folkemusikugen i Holstebro og har derefter en samtale med gruppens tolk og talsmand, museumsleder Jens Kreutzmann, der siger: „Da Hans Egede kom til Grønland, blev han meget bitter. Han havde ventet at finde nordboere, og da han ikke fandt dem, blev han i stedet vred på eskimoerne. Han har åbenbart været meget umusikalsk, for så snart han hørte eskimoernes trommer og sang, kom han farende med en stok og tævede dem. Hans efterfølgere forbød det også, og de har udryddet trommedansen på Vestgrønland.“ Så vidt den tidligere Inuit-leder. Information giver ham fuld opbakning i en titel, der lyder: „Den grønlandske trommedans som blev udryddet af dansk mission.“ Så kan det næsten ikke være værre.

Det tredje indlæg er både det i tid første og det hvad forfatteralder angår yngste.

Det er en artikel af det nyvalgte landsrådsmedlem Lars Emil Johansen i det nummer af bladet, som udkom fredag d. 2. juli, altså dagen før dagen, og det er blevet hævet, at det i sine hovedtræk ganske svarer til den festtale, som samme landsrådsmedlem holdt om aftenen d. 3. i Godthåb-hallen.

„Hvem er det, vi i disse dage fejrer så højtideligt, og hvorfor giver netop denne mand anledning til en så storstilet festlighed? Hvad er det, manden har gjort for vort samfund, siden vi i dag – 250 år efter hans ankomst – stadig husker hans navn bedre end vore egne oldeforældres?“ spørger Lars Emil Johansen. Det er selvfølgelig Hans Povlsen Egede. Og om ham hedder det nu først: „Han har udrettet et meget stort og bemærkelsesværdigt arbejde – så stort og imponerende, at selv en ateist ikke ville kunne skjule sin beundring, hvis han blev præsenteret for arbejdets omfang og resultater. Den fortrolighed, den stabilitet Hans Egede udviste for at virkeliggøre sin mission i Grønland må stadig den dag i dag stå som nogle egenskaber, som vi i dagens Grønland må betragte med megen beundring.“

Bemærk ordvalget. Fortrolighed og stabilitet er vel ikke, hvad der normalt falder på læben, når man konventionelt snakker om en missionær, som næsten er blevet en myte i den officielle historie. Men det er altså, hvad en ung grønlænder har bidt mærke i. Det er ikke så vanskeligt at gætte hvorfor.

Altså: denne mand, dette menneske med dets historiske begrænsning, skal have sin fulde ære. Hans indsats er fra enhver synsvinkel imponerende. Men myten om ham, helgenglansen, hans status som urfader til det dansk-grønlandske skæbnefællesskab, den er der ingen grund til at beskytte, når man er ung nationalt bevidst grønlænder anno 1971. Midt i sin store iver for at forkynde evangeliet har Hans Egede, siger Lars Emil Johansen videre, ikke haft sans for, at selv et lillebitte samfund, bestående af „vilde“ eskimoer, kan have en nationalenhed, som bør respekteres ikke mindst af de folk, der har bestemt sig for at udrette et stykke arbejde inden for det pågældende samfund. Han kaldte eskimoerne dumme og åndeligt koldsindige, han vidste ikke bedre end at straffe dem med tærsk, og deres egen guddom Tòrnårssuak, hvorfra de mente at få solskin og godt fangstvejr, og som var i besiddelse af massevis af dyr, fugle og fisk, blev pludselig omdannet til det ondeste væsen inden for den kristne verden – djævelen.

„Man er tilbøjelig til at mene, at det var her, det eskimoiske samfundsgrundlag begyndte at vakle. Selvrespekten og evnen til at handle selvstændigt begyndte at blive en sjælden egenskab i samfundet, og denne udvikling synes i dag at have nået sin „kulmination“.“

Jeg er ikke i tvivl om, hvilket indlæg der for en historisk betragtning er både det mest korrekte og det mest rimelige. Det er Frederik Nielsens. Det er og bliver meningsløst at beskyldte Hans Egede eller den danske mission som helhed for at have

udryddet trommedansen. Trommedansene kan jo ikke ses som noget enestående, de var en uadskillelig del af det grønlandske samfundsmønster, havde deres funktion i det eskimoiske retsvæsen og i festlivet, der igen var forbundet med årets gang, naturens store rytme. Man kan lige så godt sige, at det var en stor fejl, at den eskimoiske fangerkultur overhovedet fik forbindelse med den europæiske civilisation, for her ligger den egentlige årsag til, at det eskimoiske samfund, og dermed også kunst og kultur, gik i opløsning. Intetsteds er det lykkedes at undgå denne ubarmhjertige proces, og havde Hans Egede ikke formidlet kontakten, så havde det været hollandske og engelske hvalfangere, der var kommet til at fungere som „kulturformidlere“ og bødler på samme tid. Var denne kontakt overhovedet ikke blevet formidlet, havde der sandsynligvis ikke været noget menneskesamfund på Grønland i dag. Tværtimod kan man da med Frederik Nielsen hævde, at det netop skyldes den meget langsomme og lempelige formidling, som Hans Egede indledte, at der overhovedet er en erindring om gammel eskimoisk kultur, og dermed noget for nutidens grønlændere at længes tilbage til.

Det eneste forkerede ved denne besindige og rimelige historiske vurdering er blot, at den der ønsker omvæltning, forandring, brud, til alle tider og overalt blæser det historisk rimelige en lang march. Ingen er så urimelige over for historien som netop de revolutionære, der gør oprør med historiebogen i hånden. Frederik Niensens indlæg tegner et Grønland som var. Kolonitidens Grønland, hvor en lille grønlandsk elite blev indpodet forestillingen om det rolige og harmoniske forhold til moderlandet, der kun ønskede alt godt for sine børn. For talrige af disse grønlændere, der har rødder helt tilbage til begyndelsen af dette århundrede, er Hans Egede-skikkelsen en søjle, som hele deres historie hviler på. Han er pantet på tilværelsens orden, på den gode mening og sammenhæng i det hele: at der engang var en eskimoisk kultur, der måtte gå under, men som inden sit fald smeltede sammen med det, der kom med „folkene fra syden“ og skabte den ubrydelige dansk-grønlandske helhed, den sidste nordiske syntese af hedenskab og kristendom.

Hvis det unge Grønland skal manifestere sig kulturelt, hvis der skal opstå en moderne grønlandsk kunst, som Knud Holst drømte om, og hvis dette igen skal blive et tegn på, at grønlænderen er ved at blive sig bevidst, ikke som halv grønlænder og halv dansker, ej heller som grønlænder og kun det (for hvornår har det været et argument i sig selv at være ægte grønlænder eller ægte dansker) – men som et moderne menneske, der kender vilkårene og afskediger sine formyndere uanset nationalitet, så må og skal denne søjle vakle. Hvordan skal et folk, der befinder sig midt i en nådeløs omvæltning, hvor al gammel god orden styrter sammen, dog kunne føle sig repræsenteret – på en sandfærdig måde – af en myteagtig skikkelse, der står som et symbol på god ro og orden? Hvordan skulle en ungdom uden fortid

kunne fæste lid til mennesker, der endnu lever i fortiden? Lad de døde begrave deres døde, var der engang en der sagde. Det ord burde der være prædikeret over i Hans Egede-kirken på den store festdag. Men se om det skete.

Tempelstormerne har altså ret. De kan formulere sig så usikkert det skal være, de kan være så historisk urimelige de være vil, deres opgør er en nødvendighed, hvis der skal være noget håb for fremtiden. Men selv om man forkaster Frederik Nielsen som udtryk for en kontinuitet og harmoni, som ikke har gyldighed mere, er det så sandt ikke ligegyldigt, hvem af de oprørske man lytter til, en Jens Kreutzmann eller en Lars Emil Johansen.

Jeg havde for et par år siden lejlighed til at overvære en forestilling i Godthåbhallen med netop de trommedansere, der nu af Jens Kreutzmann bruges som eksempel på god gammel ufordærvet eskimoisk kultur, som blev knoklet ned af en uforstående Hans Egede. Alt hvad der kunne krybe og gå af officiel fornemhed fra prinsesse over statsminister til landshøvding bivåned forestillingen. Først så vi kongelige dansere i en Flemming Flindt-ballet, Fremragende, radikalt ,kompromiløst. Moderne kunst, når den er bedst. Og så kom trommedanserne fra Østgrønland. Det var så man kunne skriges, forlorent, museumsagtigt, meningsløst. En dødedans over en kultur, som ikke eksisterer mere. Et jammerlig forsøg på at tvinge liv i det, der burde være forblevet en fjern, smuk erindring. Det er, med Knud Holsts ord, uhyggeligt at grønlænderen har delt sig midt over, i en moderne dansk udgave, der ikke har nogen bevidsthed om sig selv, og i en folkloristisk grønlandsk, der morer sig med at afsætte sin fortid som husflid. Til syvende og sidst var denne trommedanser-paradeforestilling en hån mod den oprindelige og ægte eskimoiske kultur, en smykket sig med fjer man ikke engang kan låne.

Hvis man vil gøre oprør mod Hans Egede, mod århundreders lag af dansk kulturfernis, mod den alt for uanfægtede forestilling om det dansk-grønlandske fællesskab, så er det afgørende, at oprøret ikke finder sted i trommedansernes navn, så er det afgørende, at der også bliver et opgør grønlænderne imellem. Opgøret i anledning af Egede-jubilæet bør ikke blive et dansk-grønlandsk opgør. Det ville være at hoppe over hvor gærdet er lavest. Det bør heller ikke blive et opgør mellem det gamle og det unge Grønland, mellem samfundsstøtter og tempelstormere. Det burde blive et opgør mellem de oprørske, ja et indre selvopgør om holdningen til den eskimoiske fortid. Jeg forstår godt, at den moderne nationalt bevidste grønlænder føler et vældigt behov for at søge bagom kolonitiden til en eskimoisk fortid, der fortaber sig i årtusinders snedåger over de arktiske områder. Men jeg er inderligt overbevist om, at denne søgen vil blive ikke alene forgæves, men direkte katastrofal, virkelighedsforflygtigende, hvis den samme unge grønlænder ikke forstår, at han kun søger tilbage for at få taget afsked, endegyldigt og definitivt. 'Evig ejes kun det tabte' skrev

en digter engang. Problemet i Grønland er, at ingen vil se tabet i øjnene. De gamle og konventionsbundne ikke tabet af Hans Egede. De unge og oprørske ikke tabet af trommedanserne.

Men, er det dog ikke et urimeligt krav? Hvad skulle man vinde ved at indse, at der intet er tilbage, hverken kolonifortid eller eskimofortid? Man ville vinde sig selv, ikke som grønlænder, ikke som eskimo – men som et moderne menneske, der deler modernitetens vilkår med alle andre mennesker på kloden, der rammes af den samme traditionsopløsende proces som den der er gået hen over Grønland. Det der sker i Grønland i disse år, er jo slet ikke så specielt, så mærkværdigt, som det ofte gøres til. Rodløse mennesker findes overalt på kloden. Det er ikke danskernes skyld, og da slet ikke Hans Egedes skyld, at grønlænderne skal opleve det samme, og ingen jordisk magt kan vende udviklingen om, så bysamfundet igen bliver en boplads, hvor alle mennesker lever nær naturen og hinanden. Denne drøm er så gammel som bycivilisationen, men den bedrager, har intet virkelighedsindhold. Der går ingen vej tilbage, det nytter ikke at drømme sig ud af sin egen syge nutid. Den er nøjagtig så forfærdelig som den ser ud til, hvilket hverken jubilæums-pomp eller trommepragt kan tilsløre.

Den grønlænder, der først af alle vover at tage afsked med den gode fortid, som nu ikke er mere, han vil ud af afskeden og tabet kunne skabe en ny værdi, som er holdbar. Han vil kunne smide krykkerne og begynde at stå på egne ben.